

Alþýðusamband Íslands

Forsætisráðuneytið
Skrifstofa stjórnskipunar og stjórnsýslu
Lækjartorg
101 Reykjavík

Reykjavík, 15. mars 2023

Efni: Frumvarp til laga um breytingu á lögum um atvinnuréttindi útlendinga og lögum um útlendinga (Áform um lagasetningu í Samráðsgátt) – umsögn Alþýðusambands Íslands (ASÍ)

ASÍ hefur tekið málið til umfjöllunar og neðangreind umsögn er fyrst og fremst ætlað að bregðast við skýrslu starfshópsins sem er hengdur við málið sem fylgiskjal en er eðli málsins skv. það eina sem hefur efnislegt innihald sem hægt er að fjalla um. En almennt um áform stjórnvalda til að endurskoða kerfið þá styður ASÍ þá fyrirætlan og telur ef vandað sé til verka og sjónarmið haghafa eins og ASÍ og stéttarfélagana tekin alvarlega að niðurstaðan geti falið í sér einfaldara, skilvirkara og mannúðlegra kerfi öllum til hagsbóta.

Starfshópur sá sem skipaður var þvert á ráðuneyti um atvinnuréttindi útlendinga utan EES og sem nú hefur skilað tillögum sínum, leitaði eftir samráði við ASÍ á meðan vinnu hópsins stóð. Fulltrúar sambandsins hittu starfshópinn á nokkrum fundum og þau sjónarmið sem fram koma í umsögn þessari eru samhljóða þeim sjónarmiðum sem ASÍ fór fram með á þeim fundum.

Almennt séð telur ASÍ að töluvert þurfi að bæta það kerfi sem nú er í gildi um atvinnuréttindi fólks frá löndum utan EES. Vísbendingar úr vinnustaðaeftirliti ASÍ og stéttarfélaganna gefa tilefni til að hafa áhyggjur af stöðu þessa hóps á íslenskum vinnumarkaði og verstu misneytingarmálin sem koma inn á borð ASÍ snúa oftast en ekki að svokölluðum 3. ríkis borgurum sem starfa hér á landi á tímabundnu atvinnuleyfi.

Að mati ASÍ er galli núverandi kerfis ekki síst sá að það setur einstaklinga í afar berskjaldaða stöðu gagnvart atvinnurekanda. Einstaklingar frá þriðja ríki sem dvelja hér á grundvelli atvinnu eiga á hættu að vera vísað úr landi ef þeir missa vinnuna og eru í sumum tilfellum líklegri til að sætta sig við slæmar aðstæður þar sem jafnvel slæmar aðstæður geta verið skárri en aðstæðurnar sem fólk kemur úr í heimalandinu. Í þeim málum er varða alvarlega misneytingu 3. ríkis borgara sem hafa komið á borð ASÍ undanfarin misseri hefur atvinnurekandi nánast undantekningarlaust beitt hótunum um brottvísun gagnvart þolendunum. Hótunum er beitt til þess að kúga og tryggja vald yfir einstaklingunum. Þolendurnir búa því við þann ótta að ef þau leiti réttar síns muni þau missa atvinnu- og þar

með dvalarleyfi sitt. Þetta á jafnvel við í þeim málum þar sem starfsfólkið hefur dvalarleyfi á öðrum grundvelli en starfi, t.d. Úkraínufólk, þar sem hótunin er innantóm en hefur þó tilætluð áhrif til að hræða fólk.

ASÍ fagnar því þeim tillögum starfshópsins sem miða að því að styrkja stöðu 3. ríkis borgara sem starfa á Íslandi, þá sérstaklega því að atvinnuleyfi eigi að fylgja einstaklingi, ekki fyrirtæki. Slík breyting er mjög brýn. Þá ítrekar ASÍ hversu mikilvægt er að allir 3. ríkis borgarar fái staðgóða og skýra fræðslu um hvaða réttindi fylgja atvinnuleyfi þeirra, til að koma í veg fyrir að óprúttir atvinnurekendur geti notað atvinnuleyfi og hótanir um brottrekstur að vopni.

Þá hefur ASÍ goldið varhug við því að reisa háar girðingar fyrir atvinnupátttöku einstakra hópa en slíkt getur þrýst fólk út á ólöglegan vinnumarkað þar sem það er sérstaklega útsett fyrir misneytingu og jafnvel mansali. Vísbendingar, meðal annars úr vinnustaðaeftirliti ASÍ og stéttarfélaganna, benda til þess að raunveruleg atvinnupátttaka í hópi 3. ríkis borgara, sem hér dvelur nú þegar, sé meiri en opinberar tölur gefa til kynna. Erfitt getur verið að vinna ofan af því þegar fólk er komið á ólöglegan vinnumarkað til að byrja með. Í þessu samhengi vísast í [ályktun miðstjórnar ASÍ](#) frá 23. mars sl.

ASÍ telur jákvætt að það eigi einfalda umsóknarferlið enda beri að fjarlægja girðingar fyrir atvinnupátttöku fólks sem þegar uppfyllir skilyrði dvalarleyfis. Einnig sé jákvætt fyrir einstaklinga að stytta tímann sem útgáfa leyfanna tekur eins og mögulegt er.

Um félagsleg undirboð

Ljóst er að það þarf samstillt átak til að tryggja megi heilbrigðan vinnumarkað á Íslandi. Lagaraminn og reglur er varða launþjófnað og önnur brot á vinnumarkaði eru langt því frá nógu ströng. Verkalýðshreyfingin hefur lengi kallað eftir harðari viðurlögum og öflugra eftirliti á vinnumarkaði. Reynsla ASÍ og stéttarfélaganna sýnir að það er of auðvelt fyrir óprúttu atvinnurekendur að svindla á reglum vinnumarkaðarins. Reynsla ASÍ er að úrræði stéttarfélaganna séu takmörkuð þegar kemur að þessum hópi – oft reynist erfitt að fá umboð einstaklinganna til að sækja fyrir þá laun. Þörf er á viðurlögum við brotum sem skapa fælingarmátt og einnig skilvirkara og öflugra eftirliti. Nauðsynlegt er að efla getu opinberra stofnanna til að sinna eftirliti og framfylgni í baráttunni gegn brotum á vinnumarkaði. Sérstaklega þeirra hópa einstaklinga sem af ýmsum ástæðum eru augljóslega í erfiðri stöðu á vinnumarkaði.

Það þarf að styrkja baráttuna gegn félagslegum undirboðum og Alþýðusambandið telur í því skyni nauðsynlegt að skýra og skerpa valdheimildir stjórnvalda til að hafa eftirlit og gæta hagsmuna berskjaldaðra hópa á vinnumarkaði, þar á meðal svokölluðum 3. ríkis borgurum.

Um umsagnarrétt stéttarfélaganna

Í skýrslu starfshópsins eru kynnt áform um að fjarlægja skyldu stjórnvalda til að leita umsagnar stéttarfélaga áður en leyfi er útgefið eða endurnýjað. ASÍ harmar

Það og telur ekki nauðsynlegt að fjarlægja umsagnarrétt stéttarfélaganna enda gefur slíkt stéttarfélagunum tækifæri til að leiðrétta ráðningarsamninga og upplýsa starfsfólk um réttindi sín og þjónustu stéttarfélaganna. Þá er umsagnarferlið notað í töluverðum mæli til að leiðrétta stéttarfélagsaðild, enda mikilvægir hagsmunir launafólks fólgnir í því að vera í réttu stéttarfélagi. Þá gefur umsagnarrétturinn stéttarfélagunum tækifæri til að miðla til Vinnumálastofnunar mikilvægum upplýsingum um hátterni fyrirtækja.

Ef skylda stjórnvalda til að leita umsagnar stéttarfélaga í þessu ferli er samt sem áður fjarlægð og í staðinn innleidd heimild til umsagnar, telur ASÍ nauðsynlegt að ofangreindir hagsmunir séu tryggðir með öðrum hætti. Finna má tillögur þar að lútandi hér fyrir neðan.

Hugmyndir ASÍ að bættu kerfi

Í samtölum ASÍ við starfshópinn kom fram skýr vilji allra aðila til að styrkja eftirlit opinberra stofnanna á vinnumarkaði og efla baráttuna gegn félagslegum undirboðum og brotastarfsemi á vinnumarkaði en slík brot bitna hvað harðast á starfsfólki frá ríkjum utan EES. Tillögur þessar eru settar fram í viðleitni til að koma fram með uppbyggilegar hugmyndir að betra kerfi en því sem gildir núna.

- Sé umsagnarskylda fjarlægð þarf að tryggja að stéttarfélög fái áfram upplýsingar um nöfn þeirra sem hingað koma utan EES að vinna sem og nöfn þeirra atvinnurekanda og starfsstöðvar. Tilkynningarskyldan um slíkt þarf að mati undirritaðra að vera til viðeigandi stjórnvalds sem aftur svo miðlar upplýsingum til hlutaðeigandi stéttarfélags.
- Viðeigandi stjórnvald þarf að hafa fullnægjandi og skýrar vald- og þvingunarheimildir til að geta beitt sér. Nærtækast hvað það varðar er að líta til skýrra vald- og eftirlitsheimilda sem stofnunin hefur á grundvelli laga nr. 45/2007 um útsenda starfsmenn annars vegar og laga nr. 139/2005 um starfsmannaleigur hins vegar. Umræddar heimildir byggja á þeirri staðreynd að verndarandlag laganna eru einstaklingar sem eru í veikri stöðu á íslenskum vinnumarkaði og vart hægt að treysta á að lausn á málum sem upp komi byggist á vinnu stéttarfélags á grundvelli umboðs frá viðkomandi. Sjónarmið sem að mati ASÍ eiga algjörlega við um fólk sem kemur hingað til lands að vinna á tímabundnu leyfi, sérstaklega einstaklingar sem koma frá löndum sem eru í mun verri efnahagslegri stöðu en Ísland.
- Viðeigandi stjórnvald þarf að skýrar heimildir til að fjarlægja einstaklinga úr slæmu ráðningarsambandi, eftir atvikum bæta þeim upp vinnutap og í kjölfarið tryggja þeim aðstoð við að finna nýja vinnu og eftir atvikum húsnæði.
- Skoðað verði alvarlega hvort að svokallaðar „whistleblower“-reglur geti átt við. Það er að einstaklingur sem er hér á landi á tímabundnu atvinnuleyfi segir til atvinnurekanda sem er að brjóta á honum verði t.a.m. tryggt ótímabundið atvinnuleyfi.
- Viðeigandi stjórnvald fái skýrar heimildir til að leggja mat á þann atvinnurekanda sem utan EES borgarinn starfar hjá og jafnframt heimild til að útiloka tiltekna atvinnurekendur frá því að ráða til sín borgara utan

Alþýðusamband Íslands

EES. Í samhengi við þetta mætti jafnframt skoða að einhvers konar hæfisreglur sem taki mið af rekstrarstöðu, viðskiptasögu og slíku geti átt við um heimild til að ráða einstaklinga utan EES til vinnu. Hvað þetta varðar er hægt að horfa til hæfisreglna sem finna má í lögum um opinber innkaup nr. 152/2016 (VI. kafli)

- Atvinnurekandi skili upplýsingum til viðeigandi stjórnvalds ef hann er sjálfur eða tengdur aðili leigusali launamanns sem kemur utan EES.
- Áfram þarf sú regla að vera til staðar að Starfsmannaleigur geta ekki ráðið til sín 3ja ríkis borgara á tímabundnu atvinnuleyfi.
- Tryggja þarf skýra heimild í lögum fyrir hlutaðeigandi stofnanir til að kalla eftir og deila upplýsingum (samningar, launaseðlar, tímaskriftir) með viðeigandi stéttarfélögum og/eða vinnustaðaeftirliti ASÍ.
- Óumdeild heimild fyrir VMST til að eiga áfram samráð við hlutaðeigandi stéttarfélög.
- Samhliða framangreindu verði tryggð útvíkkun á samkomulagi ASÍ og SA um vinnustaðaeftirlit á þann hátt að allar (sem flestar) starfsgreinar séu þar inni.

ASÍ væntir þess að áfram verði leitað til sambandsins eftir samráði og að sambandið verði virkur þátttakandi í útfærslu þeirra tillagna sem starfshópurinn leggur fram enda er um að ræða gríðarstórt vinnumarkaðsmál og mikilvægt að vel takist til.

Virðingarfyllst f.h. ASÍ,

Halldór Oddsson

Sviðsstjóri lögfræði- og vinnumarkaðssviðs

halldoro@asi.is / 5355600

Saga Kjartansdóttir

Verkefnisstjóri vinnustaðaeftirlits

sagak@asi.is / 5355600